

Vlastenecká výchovná činnost na jičínském gymnáziu v 1. pol. 19. století

KAREL RÝDL,

Filosofická fakulta University Karlovy, Praha

Téměř po 200 let byly rozhodujícím činitelem kultury v našich zemích církevní řády. Nebylo to české specifikum, podobná situace byla v Německu, Polsku, Francii, Španělsku, v rakouských zemích a v dalších evropských státech. Téměř monopolní postavení měli jezuité a později piaristé.

Do Čech přicházejí jezuité již během poslední čtvrtiny 16. století, ovšem vedoucí postavení v kontrole kultury, a tím i školství, získali až během rekatolizačního nástupu po bitvě na Bílé hoře. Během 17. a 18. století vybudoval řád jezuitů jen v českých zemích na dvacet kolejí a dvanáct rezidencí.¹⁾ Silný útlak lidu, zesílené vykořisťování a kulturní úpadek se projevy i ve školství, v němž katolická církev přerušila vývoj v duchu pokrokových tradic. Základní školství bylo zanedbané, chyběly učebnice, kvalitní odborně vyškolení učitelé, pryč jsou doby, kdy do škol přicházeli bakaláři z univerzity, naopak byly děti učeny kostelníky, řemeslníky a většinou vysloužilými vojáky. Vyučovací proces si zachovával středověký ráz, metody byly zkostnatělé, neboť církev se bránila všem „novotám“, jež podrývaly její výsadní postavení ve školství. Vší silou se jezuité snažili odstranit ze škol to, co vytvořila česká reformace, zejména čeští bratři, na poli lidového vzdělání. Škola, zvláště střední (gymnázia) a vyšší (univerzity), se staly svým přísně katolickým zaměřením důležitým protireformačním propagačním prostředkem rekatolizace.

Vyučovací metody a obsah výuky se na gymnáziích v průběhu 17. a 18. století měnily jen málo. Hlavním předmětem byla latina, jež se stala vedle později zavedené němčiny jediným vyučovacím jazykem. Probíraná témata neměla vztah k praktickému životu, často byla nudná, svým obsahem nic neříkající mladým studentům. Např. Wagnerova pedagogika, jež vyšla v Turnově v roce 1735, obsahovala cvičná témata: Řeč Mojžíšova k faraonovi, Řeč Laokoonta k Trójanům, Řeč Menenia Agrippy k lidu, Řeč o učení se řečtině apod. Teprve od poloviny 18. století se i do gymnázií dostávají předměty jako zeměpis, dějepis a v době tereziánských a josefinských reforem i němčina, jež byla důležitým germanizačním prostředkem.

Hospodářský a politický vývoj, rozvoj manufaktur a rozklad nevolnických poměrů si vynucuje i změny ve školství. Potřeby výroby, státní správy a vojenství kladly na školu vyšší požadavky. Zlepšení školských poměrů a vzdělání měly zabezpečit reformy připravené centralizovaným státním aparátem za vlády Marie Terezie a jejího syna Josefa II. Tyto reformy se týkaly také středního školství a gymnázií, jež po zrušení jezuitského řádu roku 1773 převzal do své správy stát. Pro gymnázia, stejně jako pro dvouleté filozofické kursy, byly vydány nové osnovy. Členové studijní dvorské komise podávali návrhy na změnu obsahu výuky. Od roku 1773 bylo mnoho bývalých jezuitských gymnázií a kolejí zrušeno. V Čechách klesl např. jejich počet v letech 1773–1777 z 44 na 13. Byla reorganizována podle organizačního statutu piaristy Gratiana Marxe, schváleného v roce 1775. Josefsinské reformy vedly k zvýšenému úsilí o centralizaci a germanizaci. Stát se snažil zbavit církev vlivu na školy tím, že školy měly být zesvětštěny a řádoví kněží vůbec vyloučeni z vyučování. Od roku 1784 byly obnoveny školské platy, což vedlo k podstatnému snížení počtu žactva.

Josefsinské osvětlení vyvolalo u feudálů a katolické církve odpor. Proto byly po smrti Josefa II. některé reformy odvolány a v roce 1795 byla vytvořena revizní studijní komise, jež měla připravit nový studijní řád pro střední školy, který byl schválen vládou v roce 1805. Současně bylo školství vráceno pod dozor církve. V duchu nového studijního řádu byli vychováváni žáci i v obnoveném gymnáziu v Jičíně po celou první polovinu 19. století.

Díla předních pokrokových osvětlených pedagogů a filozofů, např. J. J. Rousseaua, C. A. Helvétia, D. Diderota, Voltaira, Pestalozziho a dalších, jež ovlivnila v západní Evropě vývoj školství, mohla být čtena v habsburských zemích (tedy i v Čechách) jen profesory na univerzitách s tou podmínkou, že budou v přednáškách názory „osvícenců“ vyvracet.²⁾ Činnost středoškolských a gymnazijních profesorů byla sledována policií i církví. Spolu s nástupem národního obrození a jeho první kulturní etapy, jejímž hlavním znakem byla obrana mateřského jazyka, začali se však někteří profesoři vlastenecky uvědomovat a svým chováním a jednáním probouzeli i ve studentech pocity českého vlastenectví a lásky k rodné řeči. Takováto činnost byla ovšem nebezpečná a jen výjimečně se gymnazijní profesoři odhodlali jít do 40. let 19. století za hranici osobního rizika. Zcela výjimečný kolektiv profesorů vlastenecky zanícených se vytvořil během 20. let 19. století na obnoveném jičínském gymnáziu. Podívejme se, jakým způsobem probouzeli tyto učitelé své studenty, jakých metod a forem buditelské práce, jež byla tehdy v německém prostředí nevědecká a ve velké většině případů nepochopena, používali.³⁾

Jičínské gymnázium bylo založeno jezuity v roce 1622, kdy je do své budoucí rezidence pozval Albrecht z Valdštejna. Založení takové latinské vyšší školy mělo vedle rekatolizačního a protireformačního účelu i cíl kulturní a výchovný. Zároveň s gymnáziem byla v Jičíně založena i kolej a seminář pro studenty.

O seminaristy bylo v Jičíně dobře postaráno.⁴⁾ Škola si brzy získala vliv a věhlas v širém okolí a stala se prakticky jedinou chloubou města, jež po ztroskotání Valdštejnových mocenských plánů kleslo svým významem na úro-

veň provinčního městečka. Není proto divu, že po zrušení gymnázia v souvislosti se zrušením řádu jezuitů můžeme v městských dokumentech sledovat po roce 1773 snahy mnoha úředníků o obnovení gymnázia v Jičíně. Více než třicet let zůstaly však tyto snahy bez odezvy. Na obnovení gymnázia v nevýznamném městě neměl nikdo z vyšších úředníků zájem, zvláště ne po roce 1778, kdy tehdy již dosti zchátralé budovy bývalé jezuitské rezidence byly zničeny požárem.

Teprve počátkem 80. let 18. století byla josefinskými vojenskými odborníky oceněna vojensko-strategická poloha města. Jičín již tehdy zastiňoval svým ekonomickým významem dosavadní krajské město Nový Bydžov a strategické okolnosti rozhodly, že v roce 1784 byl krajský úřad přenesen do Jičína. Jako krajské město se Jičín snažil stát se kulturním střediskem své podkrkonošské spádové oblasti. Žádosti na obnovu vyšších škol začal podávat jičínský magistrát. Velké naděje byly vkládány do dvorského dekretu z roku 1801, který doporučoval obnovit gymnázia v těch městech, kde dříve latinské školy byly. Měšťané i úředníci využívali každé příležitosti k osobním intervencím ve prospěch obnovení gymnázia.⁵⁾

Teprve za výrazné pomoci tehdejšího ředitele gymnázií v Čechách Františka Faustina Procházky, rodáka z nedaleké Nové Paky, bylo gymnázium obnoveno v roce 1806. Procházka si byl zřejmě dobře vědom, jaké příznivé důsledky bude mít obnovení vyšší školy pro stále rostoucí význam města, ale i pro širší okolí.

Gymnázium bylo sice obnoveno, ale zcela změnilo svůj charakter. Již to nebyla škola s ryze duchovním zaměřením, naopak se zde začalo prosazovat mnoho světských prvků. Byli povoláni noví profesori, na jejichž platy uvolnil studijní fond částku 2.500 zlatých ročně.⁶⁾ Pro studenty bylo gymnázium otevřeno až v následujícím roce 1807 po dokončení nutných oprav bývalé gymnazijní budovy a po jejím přizpůsobení novému provozu. Velké změny nastaly také v systému vedení školy a v procesu výuky. Struktura gymnázia byla vytvořena na základě organizačního statutu Gratiana Marxe z roku 1775. Podle něho mělo gymnázium pět tříd, první tři byly gramatické (neboli gramatikální) a další dvě humanitní. V prvních dvou ročnících se stal vyučovacím jazykem německý jazyk, poté již jen latina.

Dalšího roku proběhly v systému výuky na jičínském gymnáziu nové úpravy související s novými reformami středního školství, jež byly podle návrhu piaristy Františka Innocence Langa, člena studijní revizní komise, přijaty a schváleny vládou v roce 1805. Největší novinkou bylo zavedení odborných učitelů na místo dosavadního systému třídních profesorů. Tento krok výrazně přispěl ke kvalitnější výuce a zvětšení objemu probírané látky. Každý odborný profesor měl v každé třídě přesně stanovený úvazek.⁷⁾ Přehled rozdělení hodin v jednotlivých předmětech uvádí následující tabulka:⁸⁾

	I.	II.	III.	IV.	V.
latina	9	9	9	9	9
řečtina	—	—	2	2	2
náboženství	2	2	2	2	2
zeměpis a dějepis	3	3	3	3	3

matematika	2	2	2	2	2
přírodní vědy	2	2	—	—	—

Z tabulky je zřejmá priorita latiny, jež byla vedle němčiny jediným vyučovacím jazykem, dále nesoustavné studium přírodních věd, což bylo zřejmě důsledkem stálého vlivu církve na celé školství, a chybí zde mateřský jazyk.

Vyučovací jazyk — němčina — působil asi většině žáků potíže. Charakteristický je povzdech jednoho z vynikajících studentů jičínského gymnázia, Františka Cyrila Kampelíka, jenž ve svém životopise uvádí: „Němčině je traplivým způsobem na morálce (stupeň školy mezi obecnou školou a gymnáziem, pozn. K. R.) v Jičíně muset učit, mateřský národní jazyk je tam opovrhován . . . Byla to strašná suchopárná doba dobře vypočítaného poněmčování a zhloupení pro český a vůbec slovanský národ v Rakousku, kdy mládež slovanská pošetilou paedagogiou trýzněná v národním citu tupla, . . .by toliko z ní němcomilové, odrodilové, odpůrcové národního pokroku a ruchu vycházeli.“⁹⁾ České vyučování bylo oficiálně povoleno až v roce 1848.

Systém zkoušek, odměn a školného zůstal beze změny, řídě se stále Marxovým statutem. Během let 1806—1808 vyšlo pro gymnázia několik drobnějších nařízení a předpisů o osnovách, disciplíně, jež byly spolu s dalšími instrukcemi pro profesory shrnuty v roce 1808 do tzv. Gymnasialkodexu. Ten zůstal s drobnými změnami v platnosti po celou první polovinu 19. století.

Již od prvního školního roku (1807) byl o studium v Jičíně velký zájem. V průběhu dalších let studentů stále přibývalo a v roce 1848 se jejich počet více než zdvojnásobil, když dosáhl počtu 282 studentů.¹⁰⁾

V roce 1819 bylo jičínské gymnázium rozšířeno o VI. třídu, takže humanitními třídami se staly V. a VI. třída a první čtyři byly třídy gramatikální. Během gramatikálních studií měl jeden profesor po celé čtyři roky tutéž třídu.

Celkem vyučovalo na jičínském gymnáziu osm osob. Byl to prefekt, katecheta, čtyři gramatikální a dva humanitní profesori. Prefekty gymnázia byli v první polovině 19. století Václav Picka (1807—1812), František Ficker (1814—1816), páter Josef Schön (1816—1819), páter Josef Kudrna (1819—1849).

Podstatné zlepšení výukových možností školy znamenal pro jičínské gymnázium revoluční rok 1848. Vedle již zmíněné povinné výuky češtiny bylo gymnázium rozšířeno po intervenci poslance Jana Maria Sidona o třetí třídu humanitní a v následujícím roce 1849 byla otevřena třída osmá, čili čtvrtá třída humanitní, jež se udržela jen díky velké obětavosti jičínských profesorů.¹¹⁾ Tyto dvě třídy zahrnovaly v podstatě osnovy dvouletého filozofického studia, takže absolventi jičínského gymnázia, pokud chtěli jít studovat na univerzitu, nemuseli již odcházet do Litomyšle na dvouleté filozofické studium, ale odcházeli přímo do Prahy.

Systém tehdejší výuky, přístup jednotlivých profesorů k látce, ke studentům a konečně i oblíbenost jednotlivých vyučujících nám dochovaly některé vzpomínky bývalých jičínských studentů, jež byly publikovány v ročenkách gymnázia nebo v regionálním periodickém tisku. Odtud se dovídáme také o denním režimu studentů. Vyučování začínalo ráno v osm hodin a končilo ve čtyři hodiny odpoledne. V úterý odpoledne a ve čtvrtek celý den bylo volno. Studenti

nesměli bez svolení profesorů navštívit divadelní představení ani veřejné společenské zábavy a další veřejné akce. Jednou za čtvrt roku museli jít všichni studenti ke zpovědi a svatému přijímání a denně o půl osmé ráno na mši. Zkoušky se konaly v měsíčních, popřípadě v pololetních lhůtách a býval jim přítomen krajský hejtman. Závěrečné zkoušky byly veřejné.

Podle jednotlivých vzpomínek byl velmi oblíben prefekt Kudrna, který vyprávěl studentům v hodinách dějepisu monarchie o slavných postavách a památných místech českých dějin, čímž u mnoha studentů probouzel pocity národní hrdosti a lásky k vlasti. Dále byl velmi oblíben divadelní nadšenec a profesor Karel Simeon Macháček, profesor a literát František Šír a Antonín Fährnich.¹²⁾

Jičínské gymnázium se stalo díky svým proslulým profesorům a nadaným studentům známým střediskem kulturních a jazykových snah v procesu národního uvědomování nejen města, ale i širokého okolí. Zastavme se nyní podrobněji u těchto mnohdy odvážných pokusů gymnazijních profesorů, jejichž činnost dnes upadla již téměř v zapomnutí.

V buditelské práci jičínských profesorů se projevovaly snad všechny hlavní rysy a formy procesu národního obrození. Snahy o vědeckou práci, jazykovou obrodu, jež významně souvisela s jejich učitelským posláním, nehledě na to, že většina vlastenecky se angažujících profesorů patřila ke generaci jungmannovců, jejímž hlavním rysem byl jazykový radikalismus. Dále se jičínští profesoři snažili vytvořit české divadlo, s jehož pomocí chtěli působit na širší okruh posluchačů všech vrstev lidu. Stejnou funkci měly i akademie a studentské besedy. I zde se projevovaly prvky tzv. zemského patriotismu jakožto formy šíření lásky k české zemi.¹³⁾ Počátkem třicátých let bylo buditelské hnutí na jičínském gymnáziu zasaženo vlnou myšlenek slovanské vzájemnosti a lásky ke všem slovanským národům. To souviselo s projevy rusofilství jakožto formou slovanské vzájemnosti. Ve čtyřicátých letech a těsně před revolučními roky 1848 a 1849 se i na jičínském gymnáziu projevily některé prvky ryze politické činnosti, především v činnosti radikálnějších studentů, jejichž horké hlavy musely působit „opatrným“ profesorům potíže u úřadů.

Je samozřejmé, že tato činnost by nebyla možná bez pochopení a odezvy u studentů, kteří se sami aktivně zapojovali do akcí pořádaných svými učiteli, a myšlenky ovlivněné více německým romantismem než francouzskou revolucí šířili i v místech, kde bydleli během prázdnin.

Snad nejdůležitějším předpokladem působení na studenty je bezpochyby znalost mateřského jazyka a dobře zásobená knihovna. To vše si uvědomoval i profesor Josef Chmela, který stál u počátků vlasteneckého působení na studenty jičínského gymnázia. Josef Chmela se narodil 18. 2. 1793 v Třebíči v rodině chudého řemeslníka. Vlastní píli a odříkáním se doslova probil studiem a vyučoval potom na gymnáziích v Jičíně, pak u Klicpery v Hradci Králové a ke konci života na akademickém gymnáziu v Praze. Chmela je typickým představitelem literáta, buditele a pedagoga předbřeznové doby. Své články publikoval v Ohéřalově Týdenníku, ČČM a básně v různých almanaších. Tento horlivý vlastenec zemřel v předvečer revoluce 28. 2. 1847 v Praze. Až do svého odchodu z Jičína vyučoval bezplatně zájemce z řad studentů českému

jazyku a literatuře. Po něm převzal tuto čestnou štafetu profesor František Šír, jemuž bylo v roce 1837 povoleno žáky z českého jazyka nejen zkoušet, ale dokonce jim vydávat i vysvědčení.¹⁴⁾ V roce 1848 začal povinné češtině vyučovat profesor Josef Uhlíř.

Od dvacátých let 19. století začal rychle vzrůstat fond gymnazijní knihovny. Ve prospěch knihovny byly pořádány sbírky mezi studenty a od roku 1816 přispíval stát ročně částkou 200 zlatých, od roku 1822 potom jen 50 zlatými. První české knihy do jičínské gymnazijní knihovny opatřil profesor Chmela. Mnoho knih darovali ze svých soukromých knihoven profesori Kudrna, Šír a Macháček, takže v roce 1849 se mohla školní knihovna pochlubit více než 3400 svazky knih, což byl počet na tehdejší dobu přinejmenším úctyhodný, neboť žádné jiné venkovské gymnázium nemělo knihovnu podobného rozsahu.

Kromě bohaté knihovny bylo gymnázium vybaveno též mincovním kabinetem, rozsáhlými sbírkami přírodnin a vlastnilo asi dvě stě fyzikálních a chemických přístrojů, které pomáhaly studentům lépe pochopit zákony a jevy přírodních věd. Mnohé z těchto pomůcek vyrobil jičínský hodinář František Paclt.¹⁵⁾

Po jednotlivých a osamocených pokusech profesora Chmely o besedy a akademie, vyučování češtině a podobně se buditelský a osvětový život na jičínském gymnáziu začal rozvíjet až ve dvacátých letech po příchodu Františka Šíra, jenž se brzy stal vůdčí osobností kulturního a společenského života v Jičíně.

František Šír se narodil 15. října 1796 v Budyni nad Ohří. Pocházel z poměrně bohaté rodiny truhláře. Otec se však snažil poskytnout dětem gymnazijní vzdělání. Šír vystudoval gymnázium v Litoměřicích, kde ho nadchl Josef Jungmann, jenž tam učil a snažil se probouzet ve studentech vlastenecký zápal. Jungmann půjčoval Šírovi české knihy, zdokonaloval ho v češtině a literatuře. V roce 1816 začal Šír studovat filozofii na pražské univerzitě, kde se již zapojil do pražského obrozeneckého života jako básník a literát. Stal se blízkým přítelem Josefa Jungmanna a jeho spolupracovníků. Během studií v Praze se naučil polsky a rusky. Po absolvování filozofie působil krátkou dobu na staroměstském gymnáziu v Praze. V roce 1819 nastoupil jako prozatímní profesor na jičínské gymnázium na místo profesora Josefa Dlabáče, který byl přeložen do Písku. Šírova profesura byla potvrzena následujícího roku. V Jičíně působil do konce života. Třicátá a čtyřicátá léta 19. století jsou charakteristická pro Šírov život se stále se zvyšující intenzitou literární činnosti a osvětové práce ve městě. V roce 1848 se zapojil do politického života, stal se předsedou jičínské pobočky Slovanské lípy, za což byl později vyšetřován. Po zproštění viny byl jmenován v roce 1852 ředitelem jičínského gymnázia. Záslužnou pedagogickou práci ukončil v roce 1861, kdy se mu dostalo veřejného uznání a ocenění. Dočkal se ještě rozmachu národního života v šedesátých letech. Zemřel v Jičíně dne 22. června 1867.¹⁶⁾

Do Jičína přišel František Šír již jako známý vlastenec, začínající literát a dobrý přítel mnoha předních buditelů a obrozenců. Jeho dům se záhy stal centrem kulturního dění ve městě a byl hojně navštěvován vlastenci a lidovými buditeli z blízkého i vzdálenějšího okolí. K pravidelným hostům Šírova do-

mu patřili zejména Antonín Marek z Libuně, František Vetešník ze Sobotky a později i František Alois Vacek z Kopidlna.

Antonín Marek se narodil 5. září 1785 v Turnově v rodině brusiče kamenů. V deseti letech byl poslán do německého vesnického prostředí obce Wiesen-thal, kde se naučil německy, a poté byl zapsán do gymnázia v Grüssau (Křešov) ve Slezsku. Zde prožil pět let jako student a zpěvák v kostele cisterciáckého kláštera. V roce 1801 odešel na filozofická studia do Prahy, kde se začínalo formovat jeho národní uvědomění a láska k českému jazyku. Po absolvování teologie v Litoměřicích, kde se spřátelil s Josefem Jungmannem, byl v roce 1808 vysvěcen na kněze. Po krátkých působeních jako kaplan v Rožďalovicích a Libuni, administrátor v Tatobitech, lokalista na Hrubé Skále a farář v Týně pod Rovenskem se usadil v roce 1823 v Libuni jako farář a od roku 1828 jako děkan a později jako vikář a školdozorce. Až do své smrti se snažil působit pomocí českých knih, osobních pohovorů, přednáškami na výchovu a lepší připravenost učitelů, založil v Turnově divadlo, čtenářské spolky, byl přesvědčený rusofil a pracoval i vědecky. Jeho bohatá vlastenecká činnost skončila v Praze, kde 15. února 1877 zemřel ve vysokém věku 92 let.

Podobně jako Šír nebo Marek patřil mezi aktivní jungmannovce i František Vetešník, narozený 1. listopadu 1784 v Jizerním Vtelně u Mladé Boleslavi, kde absolvoval gymnázium. V roce 1804 začal studovat v Praze filozofii, pak v Litoměřicích teologii, kde v něm národní cítění probudil Josef Jungmann. Již v Litoměřicích se pod Jungmannovým vlivem pokoušel psát básně podobně jako jeho spolužák Antonín Marek. Po vysvěcení se stal kaplanem v Dolním Bousově, administrátorem v Markvarticích a od roku 1838 děkanem v Sobotce. Ve všech místech svého působení se Vetešník snažil zlepšovat stav vzdělání lidu, školské podmínky a kulturní úroveň národa. Byl členem mnoha národních kulturních institucí, přesvědčeným slavjanofilem a výborným pedagogem. Ve čtyřicátých letech onemocněl a zemřel v ústraní v roce 1850.

Především pedagogické činnosti se věnoval František Alois Vacek, pocházející z podhůří Orlických hor, kde se v Jablonném nad Orlicí 12. května 1780 narodil v rodině kožešnického mistra. Absolvoval gymnázium v Litomyšli, poté filozofii v Praze a po studiu teologie byl vysvěcen na kněze. Pracoval v Kopidlně, kde dosáhl titulu vikáře a školdozorce. Vlastenecké práce se téměř nezúčastňoval, ale byl vynikajícím pedagogem. Ze všech sil pomáhal učitelům, organizoval pro ně kursy, přednášky, společné schůze apod. Bohatě přispíval do tehdejších pedagogických časopisů. Zasloužil se o postavení mnoha venkovských škol, jeho popularita mezi lidem a zvláště učiteli byla značná. Svými vlastivědnými spisy chtěl poukázat na opomíjenou krásu české země. Ve třicátých a čtyřicátých letech se občas zúčastnil schůzek buditelů, ale zapáleným vlastencem nebyl nikdy, i když měl mnoho přátel mezi předními vlastenci. Zemřel 5. března 1854.

Z jičínských profesorů se Šír přátelil zejména s vlastenecky zaníceným dramatikem a literátem Karlem Simeonem Macháčkem, který se narodil v Praze 10. prosince 1799 v řemeslnické rodině. Na filozofických studiích se seznámil s předními buditeli a hlavně s Jungmannovou skupinou. Macháček se plně věnoval divadlu a literatuře. Pracoval jako dramaturg ve Stavovském divadle

a v roce 1823 vydal sborník „Krasořečník“, jenž ho proslavil po celých Čechách. V roce 1828 přišel do Jičína jako profesor. Až do své smrti v roce 1846 se obětavě angažoval pro ochotnické divadlo, ale v Jičíně zůstal až na drobné výjimky zcela nepochopen. Macháček byl tichý, málomluvný a skromný člověk. Neměl rád hlučnou společnost, a proto se zřídka objevoval na společných schůzkách v bytech buditelů.

Ve třicátých letech se do práce jičínských profesorů zapojil také profesor Antonín Fährnich, narozený ve Štáhlavech u Plzně 19. července 1802. Studoval na gymnáziu ve Slaném (spolu s Karelm Vinařickým), potom bohosloví, ale pro své mládí nemohl být vysvěcen a studoval tedy filozofii a medicínu, kvůli materiálnímu zajištění přijal místo vychovatele u hrabat z Mitrovic. Od roku 1829 působil na staroměstském gymnáziu v Praze, kde získal doktorát filozofie. Od roku 1831 působil Dr. phil. Antonín Fährnich, podpisující se pod vlivem svých vlasteneckých přátel jako Praporecký. V Jičíně pracoval Fährnich velmi aktivně: účastnil se vlasteneckých besed, učil se rusky, snažil se pracovat vědecky, pravidelně posílal příspěvky do časopisu Květy, kde informoval čtenáře o národním životě v Jičíně. Antonín Fährnich-Praporecký podlehl těžké chorobě v roce 1852.

Politicky nejaktivnější byl mezi jičínskými profesory v revolučních letech Jan Maria Sidon, narozený 17. prosince 1792 v Solnici. Studoval v Pardubicích, potom v Hradci Králové. Po filozofickém studiu v Praze absolvoval královéhradecký seminář, kde byl v roce 1815 vysvěcen. Po krátkém působení v Lomnici nad Popelkou se stal v roce 1819 profesorem náboženství na gymnáziu v Jičíně. Mimoto byl kazatelem městského kostela sv. Ignáce a učitelem náboženství ve valdické věznici. Sidon velmi pilně sbíral materiál k dějinám Jičína a psal teologické knihy. V roce 1848 byl zvolen poslancem zemského sněmu za město Jičín a do říšského sněmu ve Vídni za 1. volební okres Bydžovského kraje. Jednoznačně se postavil za požadavky radikálů. Po vítězství reakce byl zbaven všech funkcí a od roku 1851 žil v ústraní v Litomyšli, kde v roce 1868 zemřel.

Kromě těchto vůdčích osobností patřili v Jičíně na gymnáziu mezi buditele prefekt Kudrna, jičínský tiskař Kastránek a koncem čtyřicátých let i jičínský nový kaplan Jan Tobiášek, stále pronásledovaný katolickou církví pro své pokrokové názory.

Členové skupiny se scházivali již koncem dvacátých let k pravidelným besedám a schůzkám. Besedy se konaly každý pátek v bytě ředitele gymnázia a krajského hejtmana Josefa Hansgirga. Mluvílo se o věcech a záhadách různých vědních oborů, o politických a společenských událostech, diskuse se točily okolo literatury. Při čaji nebo kávě se hovořilo o nových knihách, překladech a především o hlavních problémech činnosti účastníků, o jejich vlastní literární tvorbě. Každý předčítal své básnické nebo prozaické pokusy a potom byly společně kritizovány nedostatky v obsahové stránce, jež se retušovaly používáním vlasteneckých motivů a patetických „národních“ slov. Velmi často se rozbírala filozofická témata, mnohdy bez potřebných znalostí. Oblíbenou zábavou, zvláště pro Šíra a Fährnicha, bylo vysvětlování vzniku slov nebo hledání původu jmen a názvů. Karel Macháček o tomto diletantském etymologizování napsal 7. června 1828 Vinařickému: „Pan Šír . . . trátí drahý čas titěrným

vyhledáváním slovanských kořenů jazykových v Asii atd., tuším, že posud jinších prací zapotřebí máme.“¹⁷⁾ Velmi vítané byly Širovy zprávy o práci Markově, Vetešníkově nebo Jungmannově nebo o společenských buditelských schůzkách v Libuni, tzv. „slovanských sněmech“.

V roce 1848 pozbyly pravidelné páteční besedy svého poklidu. Diskuse se stále více točily okolo aktuálních politických a hospodářských otázek a společenských změn. Mnozí účastníci projevovali obavy o další vývoj společnosti a často upadali do rozpaků, jak se zachovat. Největší obavy o další vývoj měl pochopitelně krajský hejtman Hansgirk, který prohlašoval, že „nastává konec světa a celého řádu, po kterém již i pro mne nebude místa řádného.“¹⁸⁾ Svoji politickou rozpačitost odhalil i Fähnrich, jenž se přestal přít o slovíčka a hovořil jen o tom, že „pokročila fyzika a mašiny lámají starý řád, odstraňují robotu a žádají více práv pro svobodné podnikání pro všechny.“¹⁹⁾ Krátce předtím ale vydal etymologické slovníky, jež měly podle jeho představy dokázat příbuznost češtiny s němčinou.²⁰⁾ Ani Šír nešel v revolučních letech za hranici osobního rizika a nevěděl zprvu, má-li sednout a napsat spádné rýmy pro národní gardu nebo dithyramb na počest dobrého mocnáře Ferdinanda, který ráčil dáti lidem konstituci. Posléze se pod vlivem událostí besedy prakticky rozpadly a každý účastník se začal věnovat novým úkolům.

Vlastenecky a národně iniciativnější a pro další rozvoj buditelské práce a obrozeneckého života mnohem důležitější se staly nepravidelné sobotní schůzky v Šírově bytě. Zde se již scházivali skuteční vlastenci a buditelé, kteří se snažili co nejvíce rozšířit osvětovou činnost na venkov. Zde se scházel trojlístek podkrkonošských buditelů Antonín Marek, František Vetešník a František Šír. Na schůzkách se kromě politických a literárních hovorů radili o svých vědeckých pracích, seznamovali se s dopisy, které jim posílali pražští přátelé, a rozdělovali si objednané české i cizojazyčné knihy, jež potom dále šířili bez ohledu na vlastní finanční škodu. Občas pomohli i jičínskému tiskaři a nakladateli Kastránkovi se stylistickými a gramatickými korekturami českých tiskovin. Vzájemnými schůzkami se buditelé neustále povzbuzovali a podporovali v další vlastenecké činnosti.

Kromě těchto buditelských schůzek se profesori jičínského gymnázia snažili působit hlavně na svém pracovišti — ve škole. Nejlepší podmínky pro tuto práci měli ti pedagogové, jimž se sami hlásili vlastenecky zanícení studenti. To byl velký úspěch, neboť se prokázalo, že studenti vědí o mimoškolní osvětové práci svých učitelů, a sami nechtěli v nijakém ohledu zůstat pozadu. Studenti jakožto představitelé nově se formující společenské vrstvy — drobné městské inteligence — se stali v městském prostředí vedle středních vrstev (cechovní řemeslníci a drobní živnostníci) spolu se svými učiteli nejaktivnější složkou národního hnutí v Čechách. Mezi studenty našli profesori řadu mladých lidí, kteří byli ochotni poslouchat vlasteneckou agitaci a byli schopni je vnímat, pochopit a reagovat na ni. Svou činností prokázali studenti zájem o budování vlastní české národní kultury, který vycházel nejspíše ze sociálních a jazykových rozporů, jež studenti viděli třeba jenom ve svých školských kolektivech. Proto tedy takový zájem o výuku češtiny, kterou mnozí studenti stavěli do protikladu k němčině.

Neustále rostoucí kroužek národně uvědomělých (do jisté míry) studentů se brzy začal vytvářet i na jičínském gymnáziu kolem profesorů Františka Šíra, Karla Macháčka, Antonína Fähricha-Praporeckého a později okolo pátera Jana Kudrny. Studenti si sami začali říkat „revoluční“. Přes pošklebky a zesměšňování poněmčelých nebo nic nechápajících česky mluvících studentů snažili se členové tohoto kroužku co nejvíce napodobit své vzory — vlastenecky činné profesory. Někteří studenti začali navštěvovat i Hansgirgovy a Šírovy besedy, což pro ně muselo být velkým významenáním. Je těžké zjistit jména všech studentů, kteří během svého studia v Jičíně patřili mezi „revoluční“. Mnoho studentů zůstane již navždy v anonymitě, ale jména, která se podařilo zjistit, dokazují, že vlastenecké působení učitelů v Jičíně přineslo ovoce ve formě aktivního zapojení absolventů jičínského gymnázia do národního života. Mezi tyto studenty patřili Jan Nepomuk Lhota, rodák z Miletína, studující v Jičíně v letech 1824—1828; František Ladislav Rieger ze Semil, studující v Jičíně v letech 1829—1833; jeho spolužák Josef Ladislav Kendík, jehož otec byl vynikajícím učitelem v Sobotce. Dále sem patřili studenti František Cyril Kampelík, Jan Urbánek, Josef Pelikán, František Náhlovský, Václav Fotr a další.

Skupinka studentů se zformovala nejdříve kolem Šíra, který přitahoval studenty svou literární a vědeckou činností, ale hlavně svými přátelskými vztahy k předním pražským buditelům. Profesor Šír se stal pro nepočetnou, ale pro vlastenecky dosud spící Jičín velice významnou skupinu doslova duchovním otcem. Postupně se snažil odstraňovat živelnost a nesystematičnost ve vlastenecké práci studentů a ukazoval jim další cesty a možnosti uplatnění v národním hnutí.²¹⁾ Šír se o studenty staral i mimo vyučování. K aktivní literární činnosti je povzbuzoval doporučováním současné české literatury, četbou časopisů a almanachů, z nichž do mnohých sám přispíval. Kromě toho je učil českému jazyku a literatuře, seznamoval je s myšlenkami slovanské vzájemnosti (zde byl Šír pod vlivem Antonína Marka) a zdůvodňoval potřebu slovanské soudržnosti. Se studenty se nescházel jen ve škole, ale oni sami ho vyprovázeli domů, později ho již navštěvovali v jeho bytě, kde Šír pokračoval ve výkladech, vysvětlování a přednáškách o problémech českého jazyka a literatury. Navíc poskytoval studentům cenné rady praktického rázu pro drobnou vlasteneckou práci. Šír se snažil neustále rozšiřovat obzor poznání dychtivých studentů a všestranně posiloval jejich národní sebevědomí.

Jak velkou práci pro národní cítění studentů vykonal profesor Šír a jak velká byla jeho láska k českému jazyku a literatuře, dokazují přesvědčivé vzpomínky bývalého studenta a pozdějšího Šírova přítele Jana Nepomuka Lhoty, který napsal: „Prof. Šír, ctihodný vlastenec, mluvil u vykládání klasiků také o naší literatuře, o našem mateřském jazyku, vždy po škole, ráno i večer vyprovázeli jsme jej všichni k jeho bytu a cestou vykládal nám českou mluvnici, půjčoval mně české knihy a dle jeho vypracovávali jsme, kdo chtěl, úkoly a překlady, také česky. Za úkol jsme dostávali epigramy, elegie aj. Tu teprve jsem zvěděl o naší literatuře české, o níž jsem potud zhola nic nevěděl.

Profesor Šír nám říkával „po německy básnití, po německy spisovati je nošením dříví do lesa, kdežto v naší literatuře i maličkost jest pokrokem“.²²⁾

Snad největším přínosem pro národní uvědomění studentů bylo poznávání mateřského jazyka. Češtině vyučoval Šír již od roku 1820 po odchodu profesora Chmely dvakrát týdně v mimoškolních hodinách. Požadavky na studenty nebyly a ani nemohly být velké. Šírovi šlo jen o to, aby žáci nemluvili s hrubými chybami a aby dovedli dobře psát česky. Zájem studentů o tyto hodiny byl ohromný. Poznali mateřský jazyk a přestali se za něj stydět. Šír vyučoval češtině bezplatně, pouze z vlastní horlivosti. Posměch, jež za to sklízel od poněmčelých kolegů nebo dokonce studentů, lehce překonal, horší to bylo se zásadním odporem kapitulního probošta Pöllnera, který se stal po Františkovi Faustinovi Procházkovi ředitelem všech gymnázií v Čechách. Životopisec Františka Šíra, Antonín Truhlář, podrobně popisuje Pöllnerovo pronásledování Šíra. Pöllner udával totiž Šírovu výuku češtiny jako činnost politicky nebezpečnou a „neloajální“. Jeho činnost začala vyšetřovat i konzistoř, Šír se musel hájit u školdozorce, kde mu pomáhal přítel Antonín Marek, a u vysokých pražských úřadů za pomoci svých pražských přátel. Situace se posléze vyřešila v Šířův prospěch, ale bylo to varování, na něž reagoval i Josef Jungmann, který napsal Šírovi v dopise, aby se mírnil, „poněvadž by přílišnou horlivostí naší věci neprospěl a sobě sám uškodil“.²³⁾

Bezplatnou výuku mateřského jazyka nabídl profesor Šír také velitelství jičínské vojenské posádky. Nabídka byla kupodivu s vděkem přijata a Šír učil dvakrát týdně ve vojenské vychovatelně zájemce o češtinu až do roku 1848, kdy se toho pro zaneprázdnění vzdal. Jedinou odměnou mu byla dychtivost vojenských studentů a každoroční děkovný dopis od velitelství.

V roce 1837 byla konečně kladně vyřízena jeho žádost, aby mohl vydávat studentům platné vysvědčení z výuky českého jazyka v češtině. Povolení úřadů obsahovalo doložku, podle níž mohl „za dohlídky krajského hejtmána a gymnaziálního prefekta z jazyka českého zkoušeti a platné vysvědčení v témž jazyce vydávati“.²⁴⁾ To byl velký a v Čechách ojedinělý úspěch nejen pro samotného Šíra, ale pro celou vlastenecky se orientující skupinu jičínského gymnázia.

Mezi profesorem Šírem a několika nejhorlivějšími studenty se začal pomalu vytvářet vřelý přátelský vztah, jenž přetrvával i po odchodu studentů z Jičína na další studia. Mezi ně patřil František Cyril Kampelík a hlavně František Ladislav Rieger, který bydlel po dobu svých jičínských studií u katechety Sidona, s nímž později poslancoval v říšském sněmu. V Sidonově bytě měl mladý Rieger příležitost stýkat se s ostatními profesory a jičínskými buditeli, kteří přicházeli navštívit Sidona a diskutovali s ním. Ovšem největší vliv na další duševní vývoj Riegrův měl gymnazijní prefekt Jan Kudrna, zanícený milovník hudby. Kudrna bydlel v bytě, který zároveň sloužil jako gymnazijní knihovna. Četbou nejružnějších knih trávil Rieger většinu svého volného času. Velmi často se zde setkával nad českými knihami s jungmannovci Šírem, Macháčkem nebo Fähnrichem. Všichni se snažili co nejvíce rozšířit literární, hudební a divadelní obzor mladého vlastence, stále ho povzbuzovali, podobně jako ostatní studenty, k větší horlivosti a systematickosti v práci, jež by mohly přinést národu nějaký užitek. Jak později napsal Kampelík ve svém vlastním životopise, „studenti pochytili mnohou jiskárku národní a profesora Šíra vysvě-

tlení všelikých věcí a slov neznámých žádali“.²⁵⁾ Těm nejhorlivějším a nejlepší mladým vlastencům se potom dostávalo velké cti, byli-li Šírem pozváni, aby se spolu s ním zúčastnili některého „slovanského sněmu“ v Libuni za účasti předních podkrkonošských obrozenců.

Nadšeným, ale na gymnáziu téměř nepochopeným propagátorem ochotnického divadla byl profesor Karel Simeon Macháček. Snažil se uplatnit své pražské divadelní zkušenosti ve svém novém působišti, založil divadelní ochotnický soubor, kde bylo i několik studentů gymnázia, ale herci neměli o přípravu představení zájem, chtěli jen hrát. Macháček byl na všechno sám. Dělal režiséra, dramaturga, maloval a vyráběl kulisy, připravoval kostýmy, zhotovoval modely jevišť, dekorací, upravoval hry pro soubor, který se ani pravidelně nescházel, a ve čtyřicátých letech zůstal Macháček sám. Ani stálou místnost pro divadlo se mu nepodařilo zajistit. Svým způsobem se mu snažil pomoci i nakladatel Kastránek, který zřejmě pod vlivem vidiny finančního efektu vydal několik divadelních her. Macháček zemřel uprostřed svých návrhů scén a obklopen modely dekorací a kulis, jež vyráběl do poslední chvíle svého života. V revolučních letech se snažil najít zájemce o divadlo mezi studenty kaplan Jan Tobiášek, který měl bohaté ochotnické zkušenosti z Pecky. Brzy ale poznal marnost svého počínání a věnoval se sborovému zpěvu.

Šířitelem hudebního vzdělání mezi studenty byl prefekt Kudrna. O jeho činnost nás informují dopisy studenta Josefa Koláře, který v Jičíně studoval v letech 1845—1849. V jednom dopise vzpomíná Kolář na spolupráci s Kudrnou: „Prefekt Kudrna byl též milovníkem hudby, vlastnil mnoho krásných hudebních nástrojů a velké množství not. Poznáv mezi námi hudebníky, vyvolil si z nás ve třetí třídě tři, abychom s ním hráli kvarteta. Hrávali jsme v zimě 1847 vždy v neděli odpoledne v jeho bytě v gymnáziu, nejvíce kvarteta Mozartova, přičemž Wolráb hrál na housle, já na violu a prefekt na cello; na sekundistu si již nepamatuji. Byly to výborné zábavy Následujícího roku prefekt Kudrna sestavil a dal potřebné nástroje, jako basy a dechové nástroje, a vycvičil celý orchestr tak, že jsme v druhém semestru v kostele sv. Ignáce při naší (tj. gymnazijní) mši provozovali velké slavné mše . . .“.²⁶⁾

Mladý Kolář hrával mimoto i na hudebních večírcích u krajského hejtmána Obenstraute, jehož synovi dával také kondice ve hře na klavír.

Pod Kudrnovým vedením se studenti mohli dále účastnit s hudebním programem různých akademií a veřejných besed pořádaných např. ve prospěch městského chudobince, ve prospěch chudých žáků normální jičínské školy apod. Z neznámých důvodů se potom studenti i s Kudrnou odmlčeli. Hudební akademie a besídky doplněné sborovým zpěvem školáků obnovil v revolučních letech nový jičínský kaplan Jan Tobiášek, který studenty seznamoval s lidovými písněmi, propagoval hudební díla předních českých mistrů, zvláště barokních, a co bylo zvlášť záslužné, upozorňoval studenty na popularizující se písně ze současných českých divadelních her a učil je studenty hrát a zpívat.

Vedle národně uvědomovací práce na gymnáziu se vlastenečtí profesori snažili získat vliv i mezi měšťany v Jičíně. Jejich pokusy po kratší době živoření však ztroskotaly, ať už šlo o veřejnou knihovnu s čítárnou profesora Chmely, nebo o ochotnický divadelní soubor Karla Macháčka. Probudit zněmčelé

jičínské měšťany k českému životu a k podpoře národního hnutí bylo nad síly několika profesorů a příslušníků drobné městské inteligence. Jičíňští měšťané viděli své vzory životního stylu v postavách německých nebo zněmčelých krajských úředníků a důstojníků. Ze zachované korespondence gymnazijních profesorů s okolními buditeli je možno vyčíst nespokojenost s netečností a okázalým nezájmem jičínského měšťanstva. Šír si např. v dopise královéhradeckému knihtiskaři a nakladateli Pospíšilovi v roce 1837 stěžuje: „... ani císařové se nestyděli za nízký původ, ani křesťané za svatého Petra. Žádný národ nebyl hned vzdělaný a slovutný“.²⁷⁾ Antonín Fährnich připomínal v časopiseckých článcích, že sami dva (tj. on a Šír, pozn. K. R.) na přeměnu města nestačí, když měšťanstvo stojí stranou. Přes veškerou snahu a obětavost se jim nepodařilo v předběznové době zajistit a udržet ve městě české divadlo, čtenářský spolek s vlastní knihovnou a čítárnou nebo pořádat pravidelné kulturní akademie a besedy s vlasteneckým a buditelským programem, jak to bylo obvyklé v okolních městech (Turnov, Nová Paka atd.). Pokud jičíňští měšťané vůbec chodili na studentské akademie s vlastenecky zaměřeným programem, dělo se tak spíše z důvodů společenské prestiže než z potřeby kulturního využití.

Teprve v roce 1848 se začíná měšťanstvo pomalu probouzet z letargie a pod vlivem převratných událostí se aktivně podílí na činnosti v národní gardě nebo v odbočce Slovanské lípy, kde však opět hráli prim daleko více uvědomělí gymnazijní profesori než měšťané začínající teprve nyní postupně chápat, oč vlastně jde.

Vlastenecká výchovná činnost profesorů jičínského gymnázia se soustředila hlavně na propagaci mateřského jazyka, na jeho rozšíření mezi studenty, kteří poznáním češtiny a české literatury učinili nutný krok k vlastenecké činnosti a splnili jeden z důležitých předpokladů pro buditelskou činnost. Pod vedením svých pedagogů se studenti seznámili v podstatě se všemi formami projevů obrozenecké činnosti a národního hnutí: spolkovou a divadelní činností, obranou mateřského jazyka a poznáním národních dějin, poslěze i s vědeckou a politickou prací. Některé formy neměly takový úspěch, jaký by se dal předpokládat. Příčiny toho nelze vysvětlit pouze tradičními vlivy církve nebo přežívajícími zakořeněnými názory, k tomu je třeba hlubších sond, které však nebyly cílem tohoto příspěvku.

Skupina profesorů a studentů zůstala ve své důležité, ale nevděčné a nepochopené práci v Jičíně izolována pouze na gymnázium, nepočítáme-li několik veřejných akcí a vystoupení, jež nenalezla náležitou odezvu mezi jičínskými obyvateli. Neúspěchy v městském prostředí si profesori vynahrazovali zvýšeným osobním stykem nebo korespondencí s ostatními podkrkonošskými buditeli a především se svými pražskými přáteli, kteří je osobními návštěvami v Jičíně, Sobotce nebo Turnově či Libuni a povzbuzovali a dodávali nových sil pro další činnost. Pro tuto situaci je charakteristické, že o osvětové a probuzenecké práci Šírově, Macháčkově nebo Markově se vědělo nejen v Praze, ale i v Mostě či v Srbsku, ale v místě jejich působení o jejich práci vědělo jen několik nadšenců.

Přes nepochopení většiny měšťanstva je činnost jičínského gymnázia v tako-

vémto rozsahu na poli vlasteneckém a národním v první polovině 19. století v Čechách v porovnání s činností ostatních venkovských gymnázií naprosto ojedinělá. „Vlastenecky konkurovalo“ Jičínu snad jen gymnázium v Hradci Králové, kde působil dramatik V. K. Klicpera a krátce i bývalý jičínský profesor Josef Chmela. I na jiných gymnáziích v Čechách působili význační buditelé, ale na rozdíl od situace v Jičíně byli většinou izolováni a nezřídka se stávalo, že byly pro svoje „vlastenectví“ vedením školy perzekvováni.

Pro Jičín je příznačný kolektivní duch práce gymnaziálních profesorů, kteří se o své práci informovali na pravidelných schůzkách, povzbuzovali se, kritizovali a hmotně podporovali. Proč vlastně právě jičínské gymnázium mělo to štěstí, že zde ve 30. a 40. letech 19. století pracovalo tolik obrozenecky činných profesorů? Podle mého soudu tkví příčina ve dvou okolnostech. Především je nutno si uvědomit, že jičínské gymnázium mělo nejrychlejší růst ze všech obnovených škol v Čechách ve víceméně česky hovořící oblasti. Obnovená gymnázia v Chebu nebo v Žatci pracovala na německy mluvícím území Čech. Byla tedy zde v Jičíně větší možnost ovlivnit širší vrstvy obyvatelstva. Druhou příčinou je zřejmě postava Antonína Marka a dalších jungmannovců působících v Podkrkonoší, kteří pomáhali bývalým žákům Josefa Jungmanna v jejich obětavé práci. To je např. případ Františka Šíra, jenž dále působil na nové profesory (Macháček) a seznamoval je se svými přáteli-jungmannovci.

Dalším důležitým pojítkem v práci jičínských profesorů byl společný zájem o výchovu „vlastenecky“ národně uvědomělých studentů. O tom, že to byla práce úspěšná, svědčí velký počet významných kulturních a politických pracovníků — absolventů jičínského gymnázia.

POZNÁMKY

¹⁾ Podrobněji o tom viz Bílek, T. V.: *Statky a jmění kolejí jezuitských*... Praha 1893.

²⁾ Váňa, Josef: *Dějiny pedagogiky*. Praha 1955, s. 102.

³⁾ Zde je samozřejmě míněno zněmčelé prostředí českých měst.

⁴⁾ O majetku jičínské koleje viz Bílek, T. V.: cit. d., str. 67 — 72.

⁵⁾ Největší aktivitu v osobních prosbách prokázal jičínský měšťan Jan Karel Kneis, který si vyžádal audienci u arcivévody Karla, jenž se zastavil v Jičíně během inspekční cesty v roce 1802. Druhou audienci měl Kneis u císaře, který projížděl Jičínem v roce 1803 do Saska. Obě tyto události líčí podrobně Karel Štětina v článku „*Stručné dějiny gymnázia jičínského*.“ Otištěno v Jubilejním památníku jičínského gymnázia 1807—1907, s. 15 n.

⁶⁾ Janoušek, V.: *Kulturní obraz města Jičína*. Rkp., OM Jičín, s. 57.

⁷⁾ Frankfurter, S.: *Österreich in Baumeisters Handbuch der Erziehungs- und Unterrichtslehre für höhere Schulen*. 1897, I. Bd., 2. Abt., s. 268.

⁸⁾ Kádner, O.: *Vývoj a dnešní soustava školství*. Praha 1929, III. díl, s. 226.

⁹⁾ *Životopis Dra. Kampelška*. Praha, LAPNP, s. 1—2.

¹⁰⁾ *Jubilejní památník jičínského gymnázia 1807—1907*, s. 24.

¹¹⁾ Původně byly pro zřízení sedmé třídy vybrána gymnázia v Chebu a Hradci Králové. Katecheta jičínského gymnázia a poslanec zemského sněmu Jan M. Sidon poukázal na přednosti Jičína vůči Hradci Králové, že prý je zde lepší vzduch, počasí a komunikace a město není vojenskou pevností. Důvody, proč byla dána přednost Jičínu, vězí ale ve finančních požadavcích měst. Jičín se totiž rozhodl uhradit vše sám a profesori

slíbili vyučovat v nové třídě zdarma. Osmá třída byla Jičínu povolena poté, co se gymnázium vykázkalo vhodnými místnostmi (pův. Kudrnův byt) a učebními pomůckami. Obě třídy byly Jičínu potvrzeny v roce 1851.

¹²⁾ Volně vybráno ze vzpomínek Bohuslava Eiselta, otištěných v Jubilejním památníku . . . , s. 172; Jana Nepomuka Lhoty, otištěno v Památníku státního gymnázia v Jičíně pro rok 1932, s. 134; a Václava Fotra, otištěno v Jičínských novinách 1907, č. 20, (6. 10.).

¹³⁾ Nositelem zemského patriotismu jako dědice staré tradice státnosti byla u nás šlechta. Zemský patriotismus vrůstal do českého národního hnutí a jeho programu a žil v symbióze s bojovně jazykovým pojetím národa.

¹⁴⁾ František Šír se tak zařadil do nevelké skupinky profesorů, kteří se snažili uplatnit češtinu ve vyučovacím procesu. Mimo Šíra to byl ještě František Budík v Písku, Josef Chmela v Hradci Králové, profesor Smetana v Plzni, v Žatci profesori Wich a Skuřík a v Praze profesor Svoboda. Srov. pochvalný článek v Květech VIII, 1841, s. 151.

¹⁵⁾ Jičínský věstník III, 1878, č. 74, 3. 8. 1878.

¹⁶⁾ Podrobněji viz Truhlář, A.; *František Šír, pokus životopisný*. Jičín 1882.

¹⁷⁾ Truhlář, A., cit. d., s. 26.

¹⁸⁾ Mencl, J.: *Historická topografie města Jičína II*, Praha 1946, s. 186.

¹⁹⁾ Světozor III, 1869, s. 159.

²⁰⁾ Slovníky byly součástí almanachů vydaných v letech 1841—1846 u Kastránka v Jičíně pod názvy: *Ein ethymologisches Taschenbuch; Kritisch-ethymologisches Wörterbuch oder vergleichende Anatomie der deutschen Sprache; Nebst Materialien für slavische und lateinische Sprachfassung*. Almanachy jsou uloženy v Literárním archívu PNP v Praze.

²¹⁾ Před Šírovým příchodem postrádali studenti autoritativní vedení. Kampelík si např. půjčoval od spolužáka Náhlavského časopis Čechoslav a horlivě jej četl. To bylo však jen živelné, bezkoncepční sebevzdělávání, jež nemohlo usměrnit energii studentů žádoucím směrem.

²²⁾ *Životopis Dra. Kampelíka*. Praha, LAPNP, s. 2.

²³⁾ Grund, A.: *Z jičínských vzpomínek J. N. Lhoty*. Sborník Lepařova gymnázia na rok 1933, Jičín 1933 s. 139.

²⁴⁾ Truhlář, A.: cit. d., s. 19.

²⁵⁾ Světozor III, 1869, s. 159.

²⁶⁾ Dopis je otištěn v Jubilejním památníku . . . , s. 94.

²⁷⁾ Ročenka muzejního spolku v Jičíně. Jičín 1933, s. 11.

LITERATURA

Bílek, T.: *Statky a jmění kolejí jezuitských . . .* V Praze 1893.

Janoušek, V.: *Kulturní obraz města Jičína*. Rkp.

Jubilejní památník c. k. gymnázia v Jičíně 1807—1907. Jičín 1907.

Kádner, O.: *Vývoj a dnešní soustava školství*. Praha 1929.

Kočí, J.: *České národní obrození*. Praha 1980.

Mencl, J.: *Historická topografie města Jičína*. Praha 1946.

Menčík, F.: *Dějiny Jičína*. Jičín 1902.

Památník státního gymnázia v Jičíně. Jičín 1932.

Plch, J.: *Soubvřzdí domova*. Liberec 1960.

Ročenka muzejního spolku v Jičíně na rok 1933.

Sborník Lepařova gymnázia v Jičíně na rok 1933.

Truhlář, A.: *František Šír, pokus životopisný*. Jičín 1882.

Váňa, J.: *Dějiny pedagogiky*. Praha 1955.

Jičínské noviny

КАРЕЛ РИДЛ

Патриотическая воспитательная деятельность в ичинской гимназии в I-ой половине 19 столетия

Сообщение о деятельности преподавателей и нескольких учеников на поле просвещения и национального возрождения. В первой половине 19 столетия в ичинской гимназии постепенно образовался коллектив учителей и учащихся, из которых наиболее выдающимися были Франтишек Шир, Карел Симеон Махачек, Иозеф Хмела, Антонин Феприх из числа преподавателей, и из числа учащихся – Франтишек Кирил Кампелик, Франтишек Ладислав Ригер и Ян Непомук Лгота.

Деятельность преподавателей отличалась разными формами патриотического и национального воздействия: была направлена на пробуждение любви к чешскому языку, ознакомление с историей Родины, работу в любительском театральном кружке, организации разных культурных эстрадных выступлений, вечеров, связанных с декларацией патриотических стихотворений. Кульминацией деятельности было участие преподавателей и уча-

щихся в событиях революционного 1848 года, проявившееся активным участием в выступлениях ичинской национальной гвардии и филиала Славянской липы. Преподаватели нацелили свою педагогическую работу на воспитание таких людей, которые любовью к родному языку доказывали своей активной работой и сознательно способствовали возрождению чешского народа.

Хотя ичинская группа национальных просветителей не встретила в своем городе должного понимания, все же ее работа и связь ее членов с выдающимися деятелями Чешского Возрождения (Иозеф Юнгмайр, Антонин Марек и Франтишек Челаковский) не было напрасной и в значительной мере содействовала национальному возрождению Подкарпатской области.

Для Чехии I-ой пол. 19 стол. такой коллектив патриотических преподавателей – явление редкое.

KAREL RÝDL

Patriotic Educational Activities at the Jičín Grammar School in the First Half of the 19th Century

The article deals with the activities of schoolmasters and some pupils in the field of adult education the national revival. In the first half of the 19th century, a team of the Jičín Grammar School teachers and pupils was gradually formed, the most prominent of whom were the following: František Šír, Karel Simeon Macháček, Josef Chmela, Anton-

ín Fahnrich (teachers) and František Cyril Kampelík, František Ladislav Rieger and Jan Nepomuk Lhota (students).

The teachers' work covered every possible form of the patriotic and national movement: arousing love for the Czech language, disseminating knowledge about the native country's history, participating in amateur theatricals, or holding various

cultural and other parties at which patriotic poems were recited. Their activities culminated in the teachers' and students' participation in the events of the Revolutionary Year 1848 when they took part in the activities of the Jičín National Guard and of a branch of the Slavic Linden.

In their pedagogical work, the teachers concentrated on educating people in such a way that they would demonstrate their love of the native language by active work and would be able to work consciously and actively for the goal of raising the cultural level of the Czech nation.

Even though the Jičín group of the na-

tional revival movement remained rather misunderstood in their own town, its work and the contacts of its members with the prominent representatives of the Czech national revival (Josef Jungmann, Antonín Marek, or František Ladislav Čelakovský) were not in vain, on the contrary, they made a significant contributions to the national revival in the region of the Krkonoše (Giant Mountains) foothills.

Such a team of patriotic Grammar School teachers actively working for the national revival movement in Jičín, is a unique phenomenon in the Bohemia of the first half of the 19th century.